

РЕЦЕНЗИЯ

за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ в СА „Д.А.Ценов“ – Свищов

ПН 3.8 „Икономика“, научна специалност „Статистика и демография“

Рецензент: проф. д-р Венелин Николаев Бошнаков

Катедра „Статистика и иконометрия“, УНСС-София

Автор на дисертационния труд: Диана Иванова Маркова

Тема на дисертационния труд: “Статистическо изследване на демографските процеси в България – регионални аспекти“

I. Общо представяне на дисертационния труд.

Представеният дисертационен труд е в общ обем от 222 стр., от които 173 стр. основен текст. Разработката се състои от въведение, три глави, заключение, списък с използвани 206 литературни източници (от които 173 специализирани източници на кирилица и 33 на латиница) и приложения. Трудът съдържа 20 таблици и 21 фигури, като е включена и декларация за оригиналност и достоверност на съдържанието на дисертационния труд.

Като **обект** на дисертационния труд са посочени демографските процеси в България в регионален аспект, а като предмет съответно регионалните различия и закономерностите в развитието на тези процеси. Времевият обхват на изследването е дефиниран в ограничителните условия, а именно периодът от 2000 г. до 2021 г.

Дефинираните предмет и обект на дисертационния труд пряко кореспондират с основната му цел, а именно да бъде осъществено теоретико-методологично и емпирично изследване на състоянието и развитието на демографските процеси в България за периода 2000-2021 г. на национално и регионално равнище, като бъдат идентифицирани закономерностите и разкрити факторните влияния върху тези процеси. Основната методология на изследването обхваща статистически методи за анализ на динамика и прогнозиране, както и иконометрично моделиране и анализ при времеви редове.

За постигане на целта са формулирани шест изследователски задачи, за чието изпълнение се установяват необходимите свидетелства в изложението. Съгласно основната изследователска теза регионите в страната се различават по състоянието и динамиката на демографските процеси, като тези различия се задълбочават под влиянието на демографски и социално-икономически фактори.

II. Преценка на формата и съдържанието на дисертационния труд.

1) Актуалност и разработеност на изследвания научен проблем.

Безспорно, актуалността на изследваната проблематика произтича от постоянно високата роля и значение на възпроизводството на населението и осигуряването на човешки ресурс, без който е немислима съвременната европейска икономика и общество. Важен момент тук е търсенето на полезна информация с аналитичен характер, която да подпомага обосновката и вземането на управленски решения относно демографската политика в България, и особено в регионален аспект. Важно е да се има предвид, че разнородните регионални ефекти задълбочават различните неравенства поставяйки специфични проблеми, чието решаване изисква адекватно информационно осигуряване. Научното изследване на състоянието и динамиката на демографските процеси в България предполага и оползотворяване на възможностите на статистическата методология за осигуряване на надеждна и актуална информация, която подпомага процесите на анализ на регионалните дисбаланси.

Считам, че избраната тема има потенциал за подпомагане провеждането на регионалните демографски политики, като е избран подходящ изследователски подход. Изложението показва, че докторантката е добре осведомена относно изследователските подходи към изучаване на демографските процеси в България и ключовите статистическите показатели за състояние и динамика на тези процеси. Проучени са значителен диапазон от подходящи български и чуждестранни специализирани литературни източници, при чието систематизиране авторката демонстрира собствено отношение към изследваната проблематика.

2) Език, обем, инструментариум и използван илюстративен материал

Общото впечатление от разработката е много добро, използван е ясен стил на изложение, коректна терминология и адекватен понятиен апарат. Обемът на дисертационния труд отговаря на обичайните изискванията към подобна научна разработка. Предложеният за използване инструментариум осигурява възможност за оценяване на модели на трайна тенденция и извличане на екстраполационни прогнози за показателите, както и за провеждане на регионален сравнителен анализ. Избрани са класически методи за анализ на динамика в случаите, когато не са налице дълги времеви редове. Представени са свидетелства за коректно извършени диагностични тестове за валидиране на получените емпирични резултати.

Използвани са подходящи таблици и уместни графични изображения за илюстриране характера на динамиката на изследваните времеви редове. Съдържанието на дисертационния труд без съмнение свидетелства за придобитите знания и умения от докторантката за провеждане на самостоятелно научно-приложно изследване и получаване на полезни аналитични резултати.

- 3) Автореферат, публикации към дисертационния труд и спазване правилата на научната етика

Представеният автореферат е с оптимален обем и структура, като отразява основните аспекти на разработката в необходимата степен, както и получените в нея резултати. Към дисертацията са приложени пет научни публикации, от които четири самостоятелни, в т.ч. една студия, три статии в специализирани издания и един доклад на научен форуми. Тези публикации отразяват в значителна степен постиженията на дисертационния труд, като покриват минималните наукометрични изисквания за дисертационен труд в научна област 3 „Социални, стопански и правни науки“. Не се забелязват недопустими нарушения на обичайните правила на научната етика.

III. Научни и научно-приложни приноси в дисертационния труд.

Бих отличил следните основни научно-приложни приноси, постигнати в дисертационния труд:

- Въз основа на осъществен систематичен анализ на специализирана научна литература по темата са идентифицирани пет основни проблемни области за комплексно изследване на регионалните аспекти на демографските процеси, а именно: брачност на населението; репродуктивно поведение и възпроизводство на населението; застаряване на населението; смъртност на населението; миграционни процеси.

- На база на критичен анализ на причинно-следствените връзки са обособени три групи от основни фактори на популационната динамика – чисто демографски, социално-икономически и социално-психологически; емпирично са измерени ефектите на специфично въздействие на избрани представители на отделните групи фактори.

- Чрез приложение на избрани статистически методи е доказано наличието на устойчиви регионални различия и тенденции в динамиката на раждаемостта и смъртността, както и на задълбочаващи се различия в динамиката на миграционните процеси и структурата на мигриралите лица.

Разработката съдържа нови и актуални емпирични резултати, които отразяват съществени аспекти на динамиката на демографските процеси в България. Резултатите, получени в частност за отделни нейни региони, са от определена значимост за анализа и обосновката на регионалните политики за възстановяване и развитие.

IV. Критични бележки, въпроси и препоръки по дисертационния труд

Към дисертантката имам два въпроса:

1) Каква е целта на включването на компонента $c*t$ в уравнение (1.20) и какъв извод може да се направи, ако се отхвърли нулевата хипотеза при теста за значимост на коефициента „с“?

2) Може ли да се намери поне по един допълнителен фактор, който да е специфичен от гледна точка на дадена зависима променлива в моделите, представени в т. 3.4 „Факторни влияния върху демографските процеси на национално и регионално равнище“, при отчитане на ефектите на един и същ набор от независими променливи (БВП на човек от населението, коефициент на възрастова зависимост, коефициент на заетост и средна брутна заплата на наетите лица).

Бих препоръчал на дисертантката да задълбочи своите изследвания в областта на динамиката на демографските показатели, като разшири и задълбочи възприетия в края на дисертацията подход за анализ на каузални зависимости. Налице е потенциал и за изследване на вътрешните миграционни потоци, произтичащи от дисбалансите в социално-икономическото развитие на регионите в България.

V. Обобщено заключение и становище

На базата на гореизложената преценка относно представения дисертационен труд считам, че са изпълнени изискванията на ЗРАСРБ (чл.6), Правилника за приложение на ЗРАСРБ и Правилника за прилагане на ЗРАСРБ в СА „Д.А.Ценов“ – Свищов относно получаването на ОНС “Доктор”. Давам **положителна оценка** на дисертационния труд, като предлагам на научното жури да присъди на Диана Иванова Маркова образователна и научна степен “доктор” по професионално направление 3.8 „Икономика“, научна специалност „Статистика и демография“.

07.03.2024 г.
гр.София

Подпис:
/ проф. д-р Венелин Бошнаков /